

DOSSIER

FIGUERES DINS LA HISTÒRIA DE CATALUNYA

Figueres en el sistema urbà català, 1553-1652

Per Pere Gifre Ribas^(*)

Resum

Figueres escala posicions en el sistema urbà català que es configura en els segles XVI i XVII. A la vegueria de Girona, la vila reial de Figueres emergeix envoltada de viles senyoriales i, per la seva vitalitat, escala posicions dins la jerarquia urbana. El procés és possible per la concreció d'un projecte urbà liderat per unes elits centrades en la defensa dels interessos manufacturadors i comercials que necessitaven, però, de la monarquia, per la via de la concessió de privilegis, per poder assentar i fer créixer la posició assolida. La Figueres emergent dels segles XVI i XVII ho fa en estreta relació amb l'hinterland empordanès i també amb els territoris del comtat del Rosselló. La ciutat de Girona impedirà, en bona mesura, que aquest ascens pugui anar més enllà.

Paraules clau

Figueres, segles XVI i XVII, privilegis, manufactura, mercat, elits urbanes

Abstract

Figueres improves its position within the Catalan urban system that develops in the sixteenth and seventeenth centuries. In the administrative jurisdiction of Girona, the royal town of Figueres emerges from the surrounding manorial towns and, due to its vitality, starts to climb the urban hierarchy. The process is possible thanks to a concrete urban project led by members of an elite centred in the interests of manufacturers and merchants who, however, needed royal privileges in order to secure and improve the achieved position. The Figueres that emerges in the sixteenth and seventeenth centuries does so in close relationship with its Empordà hinterland and also with the territories of the Roussillon county. The city of Girona, to a good extent, impedes that this ascent could go even further.

Keywords

Figueres, sixteenth and seventeenth centuries, privileges, manufacture, market, urban elites

Recepció: 1/04/2013 • Acceptació: 26/06/2013.

* Doctor en Història. Professor de Secundària. Centre de Recerca d'Història Rural (Universitat de Girona).

DOI: 10.2436/20.8010.01.120

Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos, volum 44 (2013)
Pere Gifre Ribas

EL LLOC DE FIGUERES EN EL SISTEMA URBÀ CATALÀ⁽¹⁾

Durant els segles XVI i XVII, el sistema urbà⁽²⁾ català experimenta un procés d'estructuració i de consolidació que perdurarà, almenys, fins a la industrialització de mitjan segle XIX quan evolucionarà cap un altre sistema. El "sistema" denota conjunt, més enllà de la juxtaposició de nuclis urbans, i implica una ordenació jeràrquica. No es tracta del procés d'urbanització, que implicaria només creixement en nombre d'habitants i redistribució. El sistema urbà implica que uns nuclis exerceixin un poder d'atracció sobre el seu radi d'influència immediat i també s'estableix una ordenació jeràrquica amb els altres nuclis del seu entorn i del conjunt urbà català.

En aquest procés de formació del sistema urbà català en el qual, segons Albert García Espuche, el període entre 1553-1652 és decisiu, Figueres treu el nas a la vegueria de Girona. D'ocupar el lloc 43 en la jerarquia urbana catalana el 1553, Figueres passa a ocupar el 23 el 1702. I això contrasta amb moltes viles de la vegueria de Girona que baixen posicions entre les dues dates: Castelló d'Empúries (de l'11 passa a la 51),⁽³⁾ Torroella de Montgrí (de la 23 a la 46), Banyoles, Peralada, Palafrugell, Roses, Besalú ... Girona també en baixa, però menys (de la tercera a la cinquena), i puguen posicions la Bisbal, Sant Feliu de Guíxols o Blanes.

Albert García Espuche (1998) ha proposat un model per al conjunt català, explicable per un desplaçament de l'atracció de Barcelona. Per a García Espuche, després d'un treball acurat en els protocols notariais, milloren en la jerarquia urbana les ciutats properes a Barcelona, on s'ha desplaçat bona part de la producció, de manera molt especial els acabats; les ciutats del litoral: especialment pel creixement de la marineria; les viles i ciutats especialitzades en la producció manufacturera de l'interior: pel tèxtil (Vic), per l'adoberia (Manresa, Vilafranca, Vic, Igualada, Granollers, Mataró,

1. S'agraeixen les observacions fetes per part dels avaluadors, en bona part els suggeriments han estat incorporats al text.
2. Sobre la definició de ciutat en època preindustrial, H. CAPEL, "La definició de lo urbano", *Estudios Geográficos*, 138-139, (1975), p 265-301, en el qual planteja les característiques que ha de tenir un nucli poblacional per ser considerat urbà: ser centre administratiu i polític, ser una unitat espacial ben definida, ser mercat, ser compacta i predominar-hi les activitats no rurals. D'una manera més àmplia i per espais urbans superiors, J. de VRIES, *La urbanització de Europa, 1500-1800*, Barcelona, Crítica, 1987. J. de Vries desenvolupa l'aspecte administratiu, "una ciutat és una unitat administrativa que exerceix un poder que no és exclusivament una emanació o delegació d'instàncies superiors", J. de VRIES, "La ciudad en su contexto", *Manuscrits. Revista d'Història Moderna*, 15 (1997), p. 216.
3. J. COLLS, *D'artesans a pagesos: l'evolució del treball en una vila de la Catalunya moderna (Castelló d'Empúries, segles XV-XVII)*, Treball de recerca, UdG – programa de doctorat d'Història Medieval, Moderna i Contemporània, 2002.

Evolució jeràrquica de les 20 primeres poblacions de la vegueria de Girona amb relació a 1497, en focs

	1497	Lloc	1553	Lloc	1702?	Lloc
Girona	992	1	1.114	1	930	1
Castelló d'Empúries	391	2	399	2	286	8
Sant Feliu de Guíxols	258	3	257	4	437	3
Torroella de Montgrí	233	4	245	5	290	7
Peralada	198	5	231	7	188	12
La Bisbal	195	6	270	3	359	5
Banyoles	194	7	245	6	174	13
Palamós	170	8	162	13	147	16
Roses	169	9	184	11	113	19
Palafrugell	165	10	207	9	212	11
Blanes	152	11	220	8	476	2
Figueres	151	12	189	10	357	6
Besalú	129	13	180	12	122	18
Tordera	122	14	130	16	234	9
Pineda	122	15	123	17	173	14
Palafolls	110	16	92	19	369	4
Cadaqués	110	17	87	20	229	10
Hostalric	103	18	154	14	87	20
Pals	102	19	147	15	143	17
Llagostera	101	20	100	18	153	15

Font: J. IGLÉSIES, *Estadístiques de població de Catalunya el primer vicenni del segle XVIII*, Barcelona, Fundació Salvador Vives i Casajuana, 1974; *El Fogatge de 1553*, Barcelona, Fundació Salvador Vives i Casajuana, 1979, *El Fogatge de 1497: estudi i transcripció*, Barcelona, Fundació Salvador Vives i Casajuana, 1991.

Olot), pel vidre (Mataró), pel ferro (Ripoll, Manresa). La raó d'aquesta evolució s'explica perquè: *“se estaba articulando un sistema de ciudades en cuyo seno aumentaron los intercambios de la capital con las poblaciones más cercanas a ella, y que este incremento de relación resultó fundamental a la hora de obtener un puesto de privilegio en la nueva ordenación jerárquica urbana”*.⁽⁴⁾

4. A. GARCÍA ESPUCHE, *Un siglo decisivo. Barcelona y Cataluña, 1550-1640*, Madrid, Alianza editorial, 1998, p. 37. S'ha criticat d'aquest model l'excés d'atenció “en el paper articulador de la ciutat de Barcelona”, J. DANTÍ, dins J. DANTÍ (coord.), *Ciutats, viles i pobles a la xarxa urbana de la Catalunya moderna*, Barcelona, R. Dalmau, ed., 2005, p. 9.

En un altre text de síntesi encara ho resumeix de manera més clara: “el període estudiat és una etapa de la història de Catalunya en què es va produir un notable acostament del centre de gravetat de la població urbana a la capital. Tan notable, que fou també, fins ben entrat el segle xx, la fase en la qual aquest acostament va ser més ràpid i espectacular”.⁽⁵⁾ Al mateix temps, hi ha una reafirmació de ciutats com Girona, Lleida, Tortosa, Tarragona, Valls, Vic o Reus que van exercir una influència creixent sobre el seu territori circumdant. I això també és així en el marc de la vegueria de Girona, on Girona té un paper semblant al de Barcelona, amb una clara articulació amb el seu “carrer”,⁽⁶⁾ Sant Feliu de Guíxols, el port de Girona. Aquest fet contrasta amb la relació que poden tenir les viles litorals del sud de la vegueria, en contacte directe amb Barcelona (Blanes, Palafròlles, Pineda ...), i també amb la vegueria de Camprodon, on Olot sembla tenir una vinculació directa amb Barcelona, via Osona.

I Figueres, que no encaixa en l'esquema? Lluny de Barcelona, la trajectòria de Figueres mereix aquesta explicació a Albert García Espuche: en primer lloc, sorgiment tardà i irregular, en segon lloc, l'explicació de l'augment de posicions “*debido al cambio de la frontera con Francia después de la guerra de Secesión ...*”.⁽⁷⁾ En l'esquema de García Espuche, Figueres és una anomalia, és una excepció a la interpretació general, un punt solitari al Nord. Explicable per la proximitat a la frontera de 1659. És a dir, com que no encaixa en el model, es val d'una imputació a la geopolítica per donar-hi explicació. Cosa que ens sembla insuficient. Pel que intentarem exposar, i aquesta és la principal hipòtesi d'aquest text, el creixement de Figueres és molt anterior a l'acostament de la frontera i, per tant, les causes han de ser unes altres.

Aquest creixement s'ha d'explicar per fenòmens endògens. Pel dinamisme de la vila, i dels seus grups dirigents, els quals plantejaren vora el rei, senyor i baró de la vila, un programa de desenvolupament econòmic per Figueres a les corts de 1585, 1599 i 1626-1632. Un programa que no es va veure satisfet en la seva totalitat, en part, per l'actitud oposada de la ciutat de Girona. El dinamisme de la vila se centra en la importància del comerç:

5. A. GARCÍA ESPUCHE, “La transformació de les ciutats a Catalunya”, dins B. de RIQUER (ed.), *Història. Política, Societat i Cultura dels Països Catalans*, 4, Barcelona, Fundació Enciclopèdia Catalana, 1997, p. 123. També, del mateix autor: “Transformació econòmica i sistema urbà: Catalunya 1550-1640”, *Manuscrits. Revista d'Història Moderna*, 15 (1997), p. 279-300.
6. Sobre el carreratge aprovat el 1355, A. GIRONELLA, *Llibre Gros de la ciutat de Girona (1386, 1596-1702)*, Lleida, Ajuntament de Girona, Fundació Noguera, Caixa de Girona, Pagès editors, 2007, p. 44-45.
7. A. GARCÍA ESPUCHE, *Un siglo ...*, p. 37.

del mercat i de la botiga, Figueres esdevenia un centre de redistribució de la producció llanera dels nuclis de la muntanya (Sant Llorenç i l'emergència de la família dels Gelabert, en el XVII, n'és un bon exemple), i també dels teixits provinents dels comtats i de més enllà (de Narbona, de Marsella, de Montpeller, Lió o Beziers),⁽⁸⁾ i del ferro de Maçanet i de les fargues de l'altra banda de l'Albera, de Sant Llorenç de Cerdans, per exemple. La botiga de teles de Figueres no sols es nodria de l'hinterland, sinó que connectava amb una producció situada al Nord que, sens dubte, havia d'arribar per via marítima (per Roses?, per Castelló?, per Sant Pere Pescador? per l'Armentera?). Les vendes es feien a Figueres i a l'Empordà. La botiga era a Figueres, els compradors eren empordanesos. Fet que implica la importància de la capacitat adquisitiva de la ruralia empordanesa. Figueres era el mercat. Però també existia una manufactura important que venia a suplir la decadència de les altres viles empordaneses (Peralada, Castelló), especialment, segons Antoni Egea,⁽⁹⁾ l'adoberia (171 persones s'hi dedicaven entre 1600 i 1609, que suposen el 15% dels actius laborals), i el tèxtil (ja que hi ha 160 persones dedicades a l'activitat tèxtil entre 1600 i 1609, que suposen el 14% de la població laboral figuerenca, o l'important grup de barreters que trobarem a la Figueres de 1627, ...). Per la relació amb Perpinyà, en els protocols notariais s'aprecien els contactes de tota mena amb la capital del Rosselló, uns contactes que probablement denoten una relació Perpinyà-Figueres més estreta de la que podem pensar. Relació que es veu truncada el 1652. ¿No serà que Figueres, abans de 1652, tenia més relació amb Perpinyà que amb Girona?

En definitiva, la vila de Figueres, entre final del XVI i primera meitat del XVII, comença a exercir el rol de vila, de manera semblant al que exerceix la Bisbal, si bé les dades de la població no marquen una línia clara en la seva evolució però que es manté dalt de la jerarquia urbana de la vegueria de Girona, el rol urbà, en un Empordà en què les viles principals (Castelló,⁽¹⁰⁾ Peralada, Roses, Torroella de Montgrí, Palafrugell⁽¹¹⁾), després d'una baixa

8. De Montpeller, Beziers o Lió prové el 82% del gènere de la botiga figuerenca de Pere Draper el 1780, L. TORRA, "Botigues de teixits, crèdit comercial i crèdit al consum. Xarxes comercials a la Catalunya del segle XVIII", *Recerques*, 41 (2000), p. 26.

9. A. EGEA, *Figueres als segles XVI i XVII*, Figueres, Ajuntament de Figueres – Diputació de Girona, 1999, p. 19. En el bloc de l'autor hi ha unes utilíssimes mil dues-centes referències de figuerencs de 1600 a 1609 resultat del buidatge dels fons notariais de Figueres, a <http://figuerencs1600-1609.blogspot.com.es>

10. A. PINTO, J. COLLS, *Op. cit.*

11. J. CAMA, J. TURRÓ, *Dins la vila i fora muralles. Del 1300 al 1800*, Palafrugell, Ajuntament de Palafrugell – Diputació de Girona, 2009, p. 58-63.

edat mitjana amb una important manufactura, portaven un procés justament en direcció inversa: disminució de la població, pràctica desaparició de la manufactura i trasllat del centre productiu als masos i cortals. I el mateix succeeix amb Besalú. La ruralització, però, no vol dir decadència: els masos eren una font important de renda. En aquest període, Figueres experimenta un procés contrari: d'increment de l'activitat manufacturera i comercial, d'ascens de la població, i, com a conseqüència, escala llocs dins la jerarquia urbana de la vegueria de Girona. Haver sabut drenar una part de la renda rural cap a les botigues de Figueres serà un aspecte significatiu d'aquesta època. Tal com es desprèn del perímetre comercial de quatre botigues de teixits de Figueres, analitzades per Lídia Torra entre 1693-1740 i 1741-1780, en què el 54% i el 60% de les vendes a dèbit van a parar a la comarca empordanesa, mentre els clients figuerencs són, respectivament, el 43% i el 29%.⁽¹²⁾

Com a conseqüència de l'increment del negoci i de la població, l'emergència de Figueres enceta una rivalitat amb la capital de la vegueria, Girona, que, sense el poder d'atracció de Barcelona, vol exercir la mateixa influència dins la jerarquia urbana de la vegueria i la seva àrea d'influència: una influència, sobretot, política i administrativa, en correspondència a la capitalitat de la vegueria. A Girona, però, la manufactura urbana, de manera especial la tèxtil,⁽¹³⁾ inicia un procés de decadència a final del segle XVI, en benefici, en part, d'altres nuclis, com Banyoles i, a la vegueria de Camprodon, Olot.

L'ARRENCADA

En tant que vila reial, Figueres té un lloc a les corts catalanes. La representació en corts és una causa i una conseqüència de la posició de la vila: la representació la té en qualitat de vila reial, per contrarestar, ja a la baixa edat mitjana, en l'estratègia de la monarquia, les viles baronials de Castelló i Peralada. La monarquia mou les seves peces en l'equilibri de forces que representen les senyories i també la seva representació en corts. No

12. L. TORRA, *Op. cit.*, p. 23 i mapa p. 25. On analitza els inventaris *postmortem* de les botigues de Miquel Aloy (1693), Joan Jofra (1748), Jaume Salvat (1774) i Pere Draper (1775).

13. X. TORRES, "De senyors del drap a senyors de la terra: draperia i masoveria en la regió de Girona als segles XVI i XVII", dins R. CONGOST, L. TO (coord.), *Homes, masos, història. La Catalunya del Nord-est (segles XI-XX)*, Barcelona, Institut de Llengua i Cultura Catalanes de la Universitat de Girona – Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999, p. 243-244. I també, "La ciutat de Girona a l'època moderna: de capital del drap a plaça forta", *AIEG*, XLII (2001), p. 25-41.

podem oblidar que durant el període de 1553 fins al 1632, la monarquia va convocar corts en diferents ocasions (1553, 1563-1564, 1585, 1599, 1626/1632) i de la resposta dels braços en depenia la política a seguir, ja que en les corts generals es discutia de “política” (d’allò que convenia al país) i de subsidis al rei. És l’actuació del rei en el parlament (del *rex in parlamento*), del rei que fa lleis amb la representació de la terra, del rei que governa amb els estats o ordres en el marc d’una monarquia composta. És en aquest equilibri de poders on Figueres ocupa un lloc i juga les seves bases, del costat del rei, en tant que baró del qual ha d’obtenir els privilegis que facin possible el projecte urbà que tenen les elits (i potser no sols les elits?), per reafirmar la seva presència. El monarca és rei i senyor de Figueres. Figueres és una peça de l’estratègia reial, però també una població amb un desig innegable de reafirmació de la seva identitat.

En una mapa on predominen les jurisdiccions baronials, de la vella noblesa dels Peralada o dels comtes d’Empúries, però també del bisbe –Bàsca–, i encara de la dels monestirs com Sant Pere de Rodes, Santa Maria de Vilabertran, Sant Quirze de Colera ..., la vila de Figueres es converteix en referent de les noves poblacions esdevingudes reials en el segle XVI: la batllia de Siurana (1551), la d’Ullastret (1564?) o la baronia de Verges (1587).⁽¹⁴⁾

Dins la vegueria de Girona, Figueres disputarà el lloc a Besalú: Figueres forma part de la sotsvegueria de Besalú i en voldrà la capitalitat. En alguns aspectes, com veurem, també entra en col·lisió amb la ciutat de Girona (reial, i episcopal) que exerceix la capitalitat de la vegueria i que no vol que cap altra vila li pugui fer ombra, ni que sigui, com és el cas de la de Figueres, a molta distància.

En l’organització de la Diputació del General, a la vegueria només hi havia la diputació local de Girona. El 1626, Besalú i Figueres pretenien ser diputació local separada de la de Girona, pretensió a la qual s’oposava el mandat que els síndics gironins portaven en corts.⁽¹⁵⁾ Figueres forma part de la col·lecta de Girona en el que és l’estructura fiscal de la Diputació del General. Una col·lecta

14. Sobre el procés de llüició de la jurisdicció baronial, P. GÍFRE, *Delmes, censos i llüïsmes. El feudalisme tardà a la Catalunya vella (Vegueria de Girona, s. XVI-XVII)*, Girona, Associació d’Història Rural – Centre de Recerca d’Història Rural (Institut de Recerca Històrica) de la Universitat de Girona – Documenta Universitària, p. 19-31.

15. El manament als síndics gironins era ben clar: “que si acàs per la vila de Besalú, Figueres o altres vilas del present bisbat se pretenia fer diputació local dividida de la de Gerona, que s’[h]i contradiga”. En el que és una novetat respecte a les instruccions de 1585 i 1599 quan s’apuntava Peralada com a rival de Girona. Vid. J. CAPDEFERRO, *Joan Pere Fontanella (1575-1649), un advocat de luxe per a la ciutat de Girona. Plets i negociacions jurídic-polítiques d’un municipi català a l’alta edat moderna*, Tesi doctoral, UPF, Departament de Dret, 2010, p. 1244, nota 611.

que abastava un extens territori, que Besalú el 1537 i Figueres el 1585 van voler fragmentar. Figueres disposarà de col·lecta de la bolla (imposició que grava tant la producció com el consum de productes tèxtils), on seran bollats de manera gairebé exclusiva els teixits de la batllia de Figueres.⁽¹⁶⁾

Figueres reafirmarà el govern de la universitat. Sens dubte, el grau d'autonomia del govern comunitari d'una vila reial és superior al d'una vila baronial. Més encara quan des de 1453 la universitat de Figueres disposava del dret a presentar terna de batlle i *duena* per a jutge i, des de 1499, havia obtingut el privilegi de la insaculació dels oficis de la universitat, que el 1542 s'estén a l'elecció de batlle.⁽¹⁷⁾

El punt de partida. La sortida de la crisi política (1472)

El 12 de gener de 1472, en retornar a l'obediència reial, el rei Joan II aprova un seguit de capítols a favor de la universitat de Figueres. De la lectura d'aquests capítols es poden deduir alguns aspectes de la situació en què es trobava la vila. En els privilegis, es parla poc de la universitat de Figueres, i sovint de la “vila, batllia i reculleta”, en el que és una dada a tenir en compte. La vila: entesa com els habitants de la universitat de Figueres. La batllia de Figueres dins la vegueria de Besalú figurarà, en les corts de 1599 (segons la descripció que figura en apèndix a la *Pràctica, forma i estil ...* de Lluís de Peguera), integrada per dotze llocs: Figueres, Avinyonet, Taravaus, Vilafant, Santa Llogaia d'Àlguema, Palol Sabaldòria, Cistella, Biure, Maçanet de Cabrenys, Fontfreda, Tapis i Oliveda. La “reculleta”, el privilegi de recollir-se o refugiar-se dins la vila de Figueres en cas de guerra als habitants de la batllia, data d'un privilegi concedit pel rei Pere el 29 de gener de 1363.

En el privilegi de 1472, demanen, i obtenen del rei, la indemnització dels censos i censals deguts durant el període de les guerres, amb l'argument que es troben les terres “rònegues” i els masos i les terres “destroyts”. La referència a la despoblació és manifesta. Demanen i obtenen no pagar la meitat de les pensions de censals per fortificar la vila, amb l'argument que “ha ésser frontera de aquella part da-on s'espera venir guerra al present principat”. També es demana i s'obté l'exempció de les mercaderies en passar pel comtat d'Empúries: del dret de treteta, i també de barres i lleudes a Castelló d'Empúries. L'exempció del dret de treteta és important: ja que assegura l'accés al mar, fet

16. M. PÉREZ LATRE, *La Generalitat de Catalunya en temps de Felip II*, Catarroja – Barcelona, Afers, 2004. Sobre l'evolució de la bolla figuerenca, J. COLLS, *Op. cit.*

17. A. COBOS, *Llibre de Privilegis de la vila de Figueres (1267-1585)*, Barcelona, Fundació Noguera, 2004.

que es pot considerar decisiu pel tràfic de mercaderies. L'exempció del dret de barres i lleudes ve a confirmar el privilegi que s'havia obtingut el 1348 on s'eximia els figuerencs de pagar qualsevol peatge pel tràfic de mercaderies.

Els capítols es poden interpretar com els d'una vila que al·ludeix a la seva pobresa per aconseguir millores, sobretot, exempcions de tipus fiscal. És una lectura que no s'ha de menystenir. Però el que surt el 1472 és una vila arruïnada i destruïda per la guerra que ha de refer les muralles per als seus habitants i per als veïns que viuen dins la batllia, ja que es tracta d'una reculleta, i que per aquesta raó també hi han de contribuir.

Canvis en la jerarquia urbana de l'Empordà

El 1497, la vila de Figueres compta amb 151 focs i quedava molt lluny dels focs de Castelló (391), Roses (211) o de Peralada (198), era una vila més en terres empordaneses. Dos-cents anys més tard, s'ha produït un fort canvi i esdevé la vila més poblada: Figueres: 1.862 habitants; Castelló: 1.261; Roses: 377 i Peralada: 747. No sabem què passa en aquest llarg període de temps.⁽¹⁸⁾

Evolució de la població de Figueres, 1497-1717

	Eclesiàstics	Nobles	Laics	Total focs	Total habitants
1497	5	2	144	151	604
1515				177	708
1553	12	4	171	189	756
1702?				357	1.428
1717					1.862

Font: J. IGLÉSIES, *Op. cit.* S'ha multiplicat per quatre la columna de focs per obtenir el total d'habitants.

18. Josep Colls em dóna a conèixer les dades d'altres localitats empordaneses que no es tenen en compte en aquesta taula i que ajuden a entendre els canvis que s'estan donant en altres viles empordaneses. Segons el fogatge del comtat d'Empúries de 1617 a Castelló hi ha 427 cases (399 el 1553), a Roses 188 (191 el 1553) i a Cadaqués 173 (87 en el fogatge de 1553!). Fet que obliga a plantejar, d'una banda, que la disminució de Castelló s'ha de situar a partir de 1620-1630, que la població de Roses s'hauria mantingut en el segle XVI i que la seva caiguda hauria estat molt pronunciada a partir d'aquest fogatge i que Cadaqués experimentaria un ascens significatiu (pel fet de ser port?, i en això aniria en la línia d'altres ports com l'Armentera o Sant Pere Pescador? que veuen augmentar la seva població). Són reflexions a partir d'unes dades. Qui ens ha de donar la resposta és, evidentment, Josep Colls, a partir dels seus estudis sobre el comtat d'Empúries en els segles XVI i XVII. Figueres se situa en un marc més ampli, sense el marc difícilment es pot entendre la seva realitat. Els moviments en la jerarquia urbana de les viles empordaneses obeeixen a dinàmiques internes que, ara per ara, ens són poc conegudes.

Una anotació deixada per un viatger, un frare franciscà, de 1586 que recull Manolo Moreno, aporta explicacions al creixement: “És terra molt rica y de molts tractants; es recull molt de pa, vi i oli en quantitat. Tenen privilegi reial per treure oli, fins i tot al regne de França. Hi ha mercaders de quaranta mil ducats d’hisenda. Cada dijous tenen un mercat i quatre vegades a l’any fira. La vila en si és molt bonica i (està) tota emmurallada de mamposteria “... ”A l’entorn de la muralla hi ha disset torres”.⁽¹⁹⁾ D’aquesta citació n’hem de retenir quatre coses: molts tractants, mercaders i moltes mercaderies, importància del comerç de l’oli, importància del mercat i existència d’una vila emmurallada amb disset torres. Un altre viatger Joly (1603) aporta una altra dada: “Tots els artesans són francesos de l’Alta Auvèrnia”.⁽²⁰⁾ Cosa que, a manca de registres parroquials, i de no disposar de les dades relatives a la Matrícula de francesos de 1647, no podrem confirmar. És una dada, com a mínim exagerada, a la vista, per exemple, dels 18,9% de cònjuges estrangers que Miquel Planas documenta entre els matrimonis de Castelló d’Empúries entre 1609 i 1615.⁽²¹⁾

L’activitat productiva

L’expansió de l’olivera de final del *xvi* i començament del *xvii*, a l’Empordà i a tot l’arc mediterrani, també s’estén a Figueres. El fet de ser un conreu de nova implantació ens ho confirma que no es pagarà delme d’olives fins a una sentència de 1638. Però sobretot, i el que encara és més important, és la concòrdia amb els delmadors el 1671, per la qual la universitat de Figueres paga 12.000 lliures per quedar eximida del delme d’olives. El 1688, la concòrdia és amb el sagristà i domer de Sant Pere de Figueres per la meitat d’una tercera part del delme: 3.600 lliures. El bisbe reclama el pagament del lluïisme, i s’arriba a una concòrdia el 1718, per la qual se li abonaran 600 lliures el 1719 i anualment, 46 lliures.⁽²²⁾ Pagar aquestes elevades quantitats només pot explicar-se perquè el conreu de l’olivera havia assolit una elevada extensió. Com ho prova que en el moment

19. M. MORENO, *Viatgers a Figueres, segles xv-xix*, Figueres, Ajuntament de Figueres – Diputació de Girona, 1995, p. 40.

20. *Ibidem*, p. 42.

21. M. PLANAS, *La població de l’Alt Empordà al règim demogràfic antic*, tesi de llicenciatura, UAB – Lletres, 1985, p. 132.

22. ACAE (Arxiu Comarcal de l’Alt Empordà). Fons municipal de Figueres. Administració general. Expedients de secretaria. Any 1832. Capsa 1747.

de signar la concòrdia amb el bisbe el 1719, hi figurin com a propietaris d'oliveres en el terme de Figueres: 62 propietaris laics i 17 preveres (com a comunitat de preveres o com a laica i privada persona?), dels quals només dos tenen la condició de pagesos (*agricola*).

L'altre element productiu és la “gran contractació, negociació i comerç en ser en el camí ral”,⁽²³⁾ aquesta és la descripció de Figueres; és un punt estratègic en el camí ral: hi ha la posta de Figueres. La ubicació és important, no per això, però, hem de considerar-la decisiva en el desenvolupament urbà. Sobretot, perquè aquest punt a la xarxa viària implica un nombre significatiu d'actius en el tràfic de mercaderies: traginers, mulaters, marxants, pacataires,⁽²⁴⁾ negociants, mercaders ... És un punt en el camí ral, no oblidem, però, com va assenyalar Pierre Vilar la posició privilegiada de l'Empordà i de Figueres, situació de cruïlla: “L'Empordà ... és al cor de la «Catalunya-passadís». És alhora vestíbul del Portús, sortida, per Olot, del corredor de vida subpirinenc, i final del corredor dit «prelitoral» que ve directament de Tarragona”.⁽²⁵⁾ Per altra banda, té accés directe, als ports naturals de Roses, els Graells de Castelló, l'Escala, Torroella de Montgrí ... Els negocis que s'hi desenvolupen són múltiples i variats, comerç de cereals, vi i oli, ferro (de les fargues de l'Albera o del Vallespir), arrendaments de masos i de terços de les collites, arrendaments de drets feudals, arrendaments de drets de la Diputació del General (drets d'entrades i eixides, dret de la bolla i del plom, etc., Figueres és taula), teixits (sobretot, comprats a Narbona, a Elna ...), també gel (de Requesens, Maçanet ...). El punt de venda de tot plegat és el mercat setmanal i les fires anuals: el 1599 s'afegeix la fira de Sant Tomàs (diu el privilegi: “se aplega y se fa ajust de molta gent en dita vila a tenir comers i negoci”) a les quatre anteriors: Sant Bartomeu, Sant Lluc, la Cadira de Sant Pere i la Santa Creu de maig. A banda dels mercats, hi ha botigues permanents: al carrer Girona, a la plaça de la vila sota els porxos.⁽²⁶⁾

Pel que fa a la manufactura, parteix d'una primera matèria d'origen agropecuari, sovint, de l'Empordà, però també pot venir de més enllà de les Alberes: llana i cuir són a la base de la transformació manufacturera

23. E. SERRA, “El món urbà en l'espai històric català. Incidència territorial i legislativa”, dins J. DANTI (coord.), *Ciutats, viles i pobles a la xarxa urbana de la Catalunya moderna*, Barcelona, R. Dalmau, ed., (2005), p. 124.

24. Hem localitzat la referència a un “pacatayre sive marxant”, i a un altre pacataire, AHG. Notaria de Figueres, 95 (1595-1596): f. 17v i 123-126.

25. P. VILAR, *Catalunya dins l'Espanya Moderna*, I, Barcelona, Eds, 62, 1986⁴, p. 278.

26. Sobre els porxos, A. EGEA, “Apunts, dades i documents per a una història urbana de Figueres”, *AIEE*, 25 (1992), p. 85-89.

figuerenca, en el que implica una estreta connexió entre el mas i la vila, entre el camp, la muntanya i el mercat. Són molts els partícips del negoci. Fixem-nos en el negoci que gira entorn de la ramaderia i la seva posterior transformació en llana o en cuir.

Molts dels propietaris de bestiar són clarament inversors en bestiar.⁽²⁷⁾ Hi trobem, mercaders i senyors útils de masos, capital urbà i capital rural, i també capital eclesiàstic, el negoci del bestiar és molt lucratiu. Resumim-ne les activitats. És habitual, a banda del bestiar de cria dels masos, la compra de bestiar petit als mercats i les fires, sovint oví i boví, per a ser engreixat, ja sigui als masos, i a l'engròs, o a la menuda, cedit en contracte de gazalla o comanda a mitges a joves o jornalers, d'entre els quals un nombre significatiu d'origen francès. El propietari hi posa el capital, el bestiar, l'altre hi posa el treball, la venda de la rabassa o de la llana va a mitges. Quan el procés es fa en els masos, trobem una concentració en els cortals de Castelló i Sant Pere Pescador. En aquest cas, a banda de la venda del bestiar de carn, trobem la venda del bestiar aregat, els compradors del qual són pagesos de mas o traginers. Amb fires importants a Monells, Peratallada, Torroella de Montgrí, Girona, Olot i Figueres, amb tot, però, tenim la dificultat per conèixer l'abast dels tractes en fer-se de paraula, sabem, per referències concretes, de l'important paper dels "compares".

Pel que fa a la compra de la llana, sovint les compres es fan el mes de maig, a vegades amb anterioritat, abans que el bestiar vagi a amuntanyar. Entre els compradors, negociants o mercaders: per tornar-lo a vendre, empordanesos, de Girona o de Barcelona i paraires, per transformar-lo: a Figueres, però, sobretot a Navata, Lladó, Crespià, Sant Llorenç vinculat al nucli garrotxí ... A Figueres, alguns teixidors (existència de tints), Antoni Egea parla d'una confraria de teixidors baixmedieval, però la troba en el segle XVI. Entre les ocupacions dels figuerencs de començament de segle XVII no trobem paraires, i pocs teixidors, algun abaixador i poca cosa més. Els paraires fora de Figueres, i també els teixidors (algun de lli). Hem localitzat abaixadors, barreterers, en nombre de set el 1627.⁽²⁸⁾ Segons Egea, un 14%

27. Sobre el pes de la ramaderia en l'explotació agrícola dels masos, P. GÍFRE, *Els senyors útils i propietaris de mas. La formació històrica d'un grup social pagès (vegueria de Girona, 1486-1730)*, Barcelona, Fundació Noguera, 2012, p. 357-389.

28. Honorat Sampsó, Francesc Auguer, Iscle Cavaller, Francesc Bordas, Pere Bernat, Francesc Payret i Pere Carbó. Baldiri Ramis figura com a rearendatari del dret de la bolla dels barrets de Figueres, es compromet cada setmana a lliurar llana a Francesc Auguer per fer barrets. Per cada quintar de llana, tres dotzenes de barrets, a raó de 18 barrets a la setmana (AHG. J. Saguer, Not. Figueres, 303 (1627): 12 de juny de 1627, 14 i 16 de juliol de 1627).

dels figuerencs identificats en el primer decenni del XVII es dedicarien al sector tèxtil.

Un altre bestiar va per carn. El tall de la carn és una concessió anual que fan les universitats. És una manera que tenen les universitats d'assegurar el subministrament de la població. A banda del tall de la carn, els carnisseros venen la pell als blanquers⁽²⁹⁾ i el sèu, que és aprofitat per a l'elaboració de la cera per part dels candelers. La compra de la pell suposa el primer pas de l'activitat adobera, que a Figueres ocupa el 17% de la població detectada per Egea, per sobre, lleugerament, de l'activitat tèxtil. A banda de comprar la pell, els blanquers s'ocupen de les primeres operacions per convertir la pell en couro: immersió en aigües tànniques, calcinament, neteja, raspat, estirament. Els blanquers són el sector més ric del ram: disposen de sumes de capital per comprar les primeres matèries (sovint fan capitulacions amb els carnisseros de Carnestoltes a Carnestoltes) i també dels productes per elaborar, roldor i alum. Predomina l'activitat mercantil sobre la manufacturera. Els assaonadors adquireixen les pells prèviament preparades pels blanquers i les sotmeten durant alguns mesos als processos d'adobament (immersió i embotiment amb roldor, assecament, saginada o flexibilització de la pell). Es troben en uns nivells econòmics més modestos que els blanquers. Autors contemporanis expressen la seva condició d'artesans bruts, encara que guanyin molts diners.⁽³⁰⁾ Les feines de l'acabat anaven a càrrec d'artesans que elaboraven el producte per a la venda: cordovaners (treballen la pell de cabra adobada), bossers, sellers, tireters, sabaters ...

L'ASCENS FIGUERENC, LA TOPADA AMB GIRONA

El projecte econòmic de Figueres (1585-1632)

És en la relació amb el baró que, en una societat feudal, la vila augmenta la seva autonomia i creix la seva força d'atracció en relació amb l'entorn rural. La universitat de Figueres augmenta els seus privilegis després de

29. Vegeu el mapa de les compres de pell dels blanquers figuerencs, A. EGEA, "Aproximació a la Figueres i els figuerencs del segle XVI", *AIEE*, 23 (1990), p. 191.

30. J. Amelang s'hi refereix d'aquesta manera: "La mala reputació dels artesans de la pell, i dels assaonadors en particular, derivava en gran part del fet que els treballadors havien de remenar amb les seves pròpies mans substàncies com alum, calç, olis i greixos (per estovar les pells), i altres matèries degradants, sobretot sang i orins". J. AMELANG, "L'autor: biografia i contextos", dins M. PARETS, *Crònica. Llibre I/1*, a cura de R.M. MARGALEF, Barcelona, Barcino, 2011, p. 36-37.

negociar-los amb el rei, que és el seu baró, o els seus oficials. Un moment oportú per fer-ho és quan el rei és en persona al Principat. És el moment que la universitat presenta, a través del síndic⁽³¹⁾ convocat a la cort general, les seves peticions i també els seus greuges.⁽³²⁾ Unes peticions que no ens han arribat, però sí que podem conèixer quina ha estat l'actuació dels síndics a través dels processos familiars en corts. Amb el benentès que el síndic no feia res que no en fos assabentada la universitat de Figueres. Allà on s'ha conservat la correspondència, de Girona, per exemple, disposem de les instruccions al síndic en marxar a la cort general i de la correspondència creuada entre la ciutat i els síndics. De manera que podem considerar que la veu del síndic en corts era el projecte que l'elit vilatana tenia per Figueres. Un projecte basat en la manufactura, el mercat, la taula de canvis, l'oposició a l'augment de les càrregues impositives i el reconeixement de l'elit figuerenca a través del nomenament dels burgesos honrats.

La manufactura, d'aquí el privilegi reial de creació el 1599 de la confraria de blanquers i assaonadors de Figueres, en què la confraria, sota l'advocació de Sant Bartomeu apòstol (patró dels blanquers i assaonadors), començarà a ser activa amb el nomenament de dos sobreposats i dos pabordes. En el privilegi es demana que siguin considerats mestres els blanquers i assaonadors que tinguin casa parada a Figueres de deu, quinze i vint anys, i que siguin els examinadors dels que encara no han arribat a deu anys d'estada. La resposta reial, però, no s'hi avé i considera que només podran examinar als que vinguin: per tant, els que hi eren ja es podien considerar mestres.⁽³³⁾ ¿Hem de considerar que la pràctica generalitzada de l'adoberia era cosa de deu, quinze o vint anys, si més no amb una certa consistència?

El mateix dia que s'obtenia el privilegi de constituir la confraria de blanquers i assaonadors, també s'obtenia el de col·legi de notaris. Aquest fet denota la importància de la contractació. En la demanda, se sol·licita que el

31. Sabem el nom dels síndics de Figueres a les corts catalanes: Esteve Puig, 1520; Lluís Prats, 1534, 1542; Francesc Jober o Joher, 1547; Bernat de Feliu, 1553; Miquel Pujades i Joan Gravaleda, 1563-64; Francesc Oliveres, fuster, 1585; Francesc Llombart, mercader, 1599; Francesc Pujol, mercader, 1626, 1632; Francesc Escofet, doctor en medicina, 1702 i 1706.

32. No sempre les relacions amb el poder reial eren bones, si no fixem-nos amb els tres greuges presentats a la cort de 1585: en el primer, sense que en sapiguem l'any, es queixa el síndic que el doctor Damià Osset del Consell Reial va fer encarcerar "totes les persones del consell ordinari" durant tres mesos; també es fa queixa d'haver hagut d'acudir tots els cap de casa de Figueres i de la batllia al Conflent més d'un mes i, finalment, que el 1572 són encarcerats els cònsols de Figueres per haver llevat la preeminència al jutge de Figueres, havent estat portats a les presons de Barcelona, on morí el cònsol Joan Gay. E. SERRA, (coord.), *Cort general de Montsó (1585). Montsó-Binèfar. Procés familiar del braç reial*, Barcelona, Generalitat de Catalunya – Departament de Justícia, 2001, p. 689-690.

33. ACA (Arxiu de la Corona d'Aragó). Cancelleria, reg. 4878, f. 102r i v, 109r.

col·legi pugui tenir fins a sis notaris o més, “segons a arbitre del concell de dita universitat”.⁽³⁴⁾

El mercat era un altre element a consolidar. Sens dubte, el síndic figuerenc Francesc Oliveres,⁽³⁵⁾ a la cort general de 1585 devia estar satisfet amb la reducció de pesos i mesures equivalent als de la ciutat de Barcelona. Així com l’obtenció d’una nova fira el 1599, la de Sant Tomàs apòstol.

La taula de canvis era l’eina necessària per fer possible les transaccions manufactureres i mercantils. Aquesta reivindicació topará amb l’oposició de la ciutat de Girona, on funcionava des de 1568.⁽³⁶⁾ J. Capdeferro ha escrit quina era l’actitud de la ciutat de Girona: “Conscients de la capitalitat econòmica que la taula reporta a Girona, els jurats arriscarien la pell per evitar-li eventuais competidors dins del bisbat”.⁽³⁷⁾ I ho desenvolupa: “[els jurats gironins] pugnen pel monopoli de la taula gironina davant l’obertura d’un establiment de similars característiques a Olot l’any 1615; els gironins també es mostren combatius perquè a Figueres no se’n creï una altra –la pretensió de la vila empordanesa provocarà un daltabaix al braç reial durant les Corts de 1626. No serà fins l’any 1633 que els dirigents de Girona respiraran tranquils: impetraran un privilegi de Felip III (IV) reconeixent-los el dret –estèril a la pràctica– a tenir l’única taula de dipòsits del bisbat i, endemés, la possibilitat d’erigir un banc anàleg al de Barcelona”.⁽³⁸⁾

Un altre objectiu és impedir l’augment de la càrrega impositiva, és a dir, l’oposició als quintos. Des de 1599, la corona demana que les poblacions catalanes paguin a la monarquia el 10% de les imposicions percebudes. El 16 de maig de 1611, la vila de Figueres obté una conclusió civil de la Reial Audiència per la qual no ha de pagar els quintos. Figueres hauria jugat dues bases per aconseguir-ho:⁽³⁹⁾ la primera, un privilegi del rei Pere III, de 4 de març de 1357, que havia eximit les viles i ciutats catalanes que havien contribuït a un servei de 70.000 lliures, i que havia estat confirmat pel rei Martí el 1401, arran de la donació graciosa de Santa Llogaia i Palol

34. Transcrit per M. BAIG, “Notes sobre la història del col·legi de notaris de Figueres”, *AIEE*, 19 (1986), p. 98.

35. Apareix com a “*fusterius ville de Figueres*”, E. SERRA, (coord.), *Cort general de Montsó (1585)*. Montsó-Binefar. *Procés familiar del braç reial*, p. 235, 239.

36. J. CAPDEFERRO, *Op. cit.*, p. 850-855.

37. *Ibidem*, p. 902.

38. *Ibidem*, p. 902, nota 18. El privilegi data de 23 de maig de 1633, A. GIRONELLA (edr.), *Llibre Gros de la ciutat de Girona (1386, 1596-1702)*, ..., p. 218-220.

39. J. CAPDEFERRO, *Op. cit.*, p. 700-705, 752-754, 756-758.

Sabaldòria; la segona, que la causa passés pel relator Francesc Mitjavila Franquesa,⁽⁴⁰⁾ figuerenc, el qual va votar-hi a favor.

El reconeixement dels ciutadans preeminents, amb el nomenament de burgesos honrats de Figueres era una altra passa: no són ciutadans honrats, fet que només podia donar-se a les ciutats episcopals, però la concessió de la condició de burgès honrat era una manera de visualitzar el nivell assolit en la jerarquia urbana. El 13 de juliol de 1599⁽⁴¹⁾ s'assoleix el privilegi en què quatre figuerencs són nomenats burgesos honrats: Miquel Ramera, Ignasi Prats, Francesc Llombart, i Benet Bassedes, tots ells mercaders de Figueres. En el que serà el reconeixement de l'elit econòmica i social de la vila.

El xoc d'interessos de Figueres i Girona a les corts de 1626

Josep Capdeferro ha explicat quina era l'actitud dels síndics de Girona en aquestes corts: a la defensiva, derivat del canvi de cicle econòmic, en forma de desindustrialització o terciarització que experimentava la ciutat des de feia quatre dècades.⁽⁴²⁾ Amb tot, però, els síndics gironins en corts portaven instruccions clares d'evitar la pèrdua de pes polític i econòmic de la ciutat. Podrien semblar instruccions⁽⁴³⁾ genèriques si no fos que, en analitzar l'actuació de 1626, veurem que eren del tot imperatives.

40. Francesc Mitjavila Franquesa era fill d'un altre Francesc Mitjavila, el 1572 era jutge de la vila i batllia de Figueres, abans de traslladar-se a Mallorca (A. EGEA, "Aproximació a la Figueres i els figuerencs del segle XVI", ..., p. 201) on va ser magistrat de l'Audiència de 1573 a 1593, que va casar amb Anna Franquesa, J. JUAN VIDAL, "La projecció política catalana a Mallorca a l'època dels Àustries", *Pedralbes*, 18-2 (1998), p. 119. Francesc Mitjavila Franquesa, doctor en drets, va ser nomenat cavaller per Felip III el 18 de juliol de 1599, F.J. MORALES ROCA, *Ciudadanos y burgueses honrados habilitados como síndicos del brazo real en las cortes del principado de Cataluña*, Madrid, Hidalguía, 1995, p. 204.

41. "Ítem, suplica lo dit síndic [Francesc Llombart] a vossa magestat sia de son real servei fer-li mercè de concedir-li ab privilegi, perquè dita vila sia més ennoblida y decorada, quatre burgesos, los quals y sos descendents per línea masculina perpètuament gaudescan de tots los privilegis, immunitats y prerrogatives (sic) tenen y gosan los burgesos de la vila de Perpinyà, Vilafrancha de Panaders y altres del principat de Catalunya y comptats de Rosselló y Cerdanya y entren en los officis de dita vila sots les penes en privilegis reals statuydes, les quals coses lo dit syndich tindrà a singular mercè de mà de sa magestat". La resposta real: "Plau a sa magestat, nomenant y creant en burgesos de dita vila de Figueres les persones de Miquel Ramera, Ygnasi Prats, Francesch Llombart y Benet Bassedes de dita vila ...". (ADPO. (Arxius Departamentals dels Pirineus Orientals). 1)81).

42. J. CAPDEFERRO, *Op. cit.*, p. 1144.

43. A les instruccions de 1585 es diu que en tot el que faci referència a la ciutat, batllia i vegueria de Girona hi hauran de ser presents els síndics de Girona, i oposar-se a qualsevol disposició que trenqui la situació existent, E. SERRA (coord.), *Cort general de Montsó (1585). Montsó-Binèfar. Annexos i índex*, Barcelona, Parlament de Catalunya – Departament de Justícia, 2010, p. 443. Per 1599, J. CAPDEFERRO, "La participació de Girona a la cort general de Catalunya de 1599", *XVII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó*, III, Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona, 2003, p. 113, nota 58.

Això explicaria la negativa a la taula de canvis de Figueres, una vegada que se n'hagués obert una a Olot el 1615. El mateix Capdeferro considera una actuació deslleial del síndic de Figueres a les corts de 1626 que es desvinculés de la resta de síndics del braç reial en l'afer dels quints (que Figueres no havia de pagar) si no s'aconseguia la taula de canvis per la vila.⁽⁴⁴⁾ La carta dels jurats gironins als síndics, el 15 d'abril de 1626 és ben clara:

“També tenim entès que la vila de Figueres se jacta de obtenir de sa magestat privilegi de tenir taula o banch, lo que seria molt gran dany de la taula d'esta ciutat, y axí també, encontinent al rèbber d'esta, faran fer empara a qualsevol privilegis demanàs lo syndich de dita vila de Figueres asercha de obtenir dit privilegi de tenir taula o banch, y vostres mercès deurian procurar ab tota diligència de obtenir lo privilegi tenen en orde ab las institucions de gràcia que demanam nosaltres en tot lo bisbat no [h]y pogués haver altre taula ni banch, si no és la d'esta ciutat, y seria llevar inconvenients molt grans que altres vilas porian demanar lo mateix...”⁽⁴⁵⁾

Francesc Pujol, botiguer de draps de llana, síndic de Figueres, utilitzarà les armes que tenia a la seva disposició per aconseguir la taula de canvis per a la vila. Posarà dissentiment, amb el que aconseguirà aturar l'actuació de la cort. Per altra banda, però, J. Capdeferro considerarà que les paraules del síndic de Figueres “són ... les paraules més servils a un monarca que s'hagin sentit en molt de temps al braç reial”.⁽⁴⁶⁾ Portat, probablement, per una visió excessivament gironina, Capdeferro escriu:

“El 28 d'abril Miquel Vives i Joan Clapés [síndics de Girona] informen contristats d'un sobtat canvi d'actitud del seu homòleg de Figueres a l'estament comú. Aquest síndic, que s'havia mostrat especialment combatiu envers les pretensions de la monarquia –no només per retardar la negociació del donatiu, també per forçar la designació d'un vicecanceller del Consell Suprem de la Corona d'Aragó natural dels regnes d'aquesta–, ha canviat de lluna i està aixecant provisionalment el més dur dels seus dissentiments, el relatiu a la provisió urgent del vicecanceller. Als síndics de Girona no els cal inquirir massa per descobrir què ha motivat la conversió del seu rival figuerenc: una promesa ferma de la taula de comuns dipòsits per a la seva vila”.⁽⁴⁷⁾

44. J. CAPDEFERRO, *Joan Pere Fontanella ...*, p. 121-1214

45. *Ibidem*, p. 1231, nota 556.

46. *Ibidem*, p. 1254.

47. *Ibidem*, p. 1252.

No sembla ni que servilisme, ni llagoteria siguin les paraules més apropiades per qualificar l'actitud del síndic. Simplement, complia les instruccions donades per la vila de Figueres, que el 1611 havia aconseguit lliurar-se del pagament dels quints, que ara demanava el retorn de 400 lliures deixades al monarca, que s'oposa al nomenament de vicescancerler, que per això força la paràlisi de les corts amb el dissentiment i que, en el fons, importuna l'actuació de la ciutat de Girona amb la demanda de la taula de canvis.⁽⁴⁸⁾ Els canvis tàctics s'han d'entendre en la dinàmica de la negociació, que totes les viles en corts portaven.

Tot i que el rei va marxar sense cloure les corts, la insistència de Figueres per aconseguir la taula de canvis persisteix. I també l'oposició de Girona, que sortirà guanyant el 1633 quan aconseguirà el seu propòsit que cap altra població a la vegueria pogués tenir taula de canvis.

CONCLUSIÓ

Podem definir la situació de Figueres en el període considerat com la d'una capital urbana en terra de masos. Aquesta situació implica la complementarietat entre el mas i la vila: els masos empordanesos sobretot, però també de més enllà, aporten productes agropecuaris i capitals, la vila de Figueres esdevé el punt necessari per a la transformació, sobretot del cuir, en menor mesura de la llana, però sobretot és punt d'intercanvi: de productes elaborats a Figueres i la rodalia, el que fa que el mercat i les fires es converteixin en referències per a la batllia immediata i per a les terres empordaneses, però també de productes comprats a França, especialment els draps i teixits venuts a les botigues. Com a resultat d'aquest procés, l'elit figuerenca que en resulta està formada bàsicament de negociants i mercaders. Tot i la constatació de l'existència d'aquest procés econòmic, no s'han trobat signes de protoindustrialització: en tot cas, existència de petits nuclis manufacturadors de la llana i del ferro (Sant Llorenç, Navata, Maçanet...),

48. En el memorial de 1632 adreçat al monarca, Figueres demanava la taula de canvis per la seva posició en el camí ral "que va de Madrid a Roma, y ser molt populosa, circuhida de moltes vilas y llochs populosos, de gran comers y negociatió, per haver-hi en ella cada semana mercats, y entre any moltes fires y refiras, en las quals acut y arriba molt gran concurs de gent de sis y set llengas lluny, ab moltes y diversas mercaderias [...] y que passa grandíssima gent, axí italians, aragonesos y castellans, personas de molta qualitat y títols". Sens dubte, Figueres era plaça mercantil i l'objectiu de l'elit figuerenca era ampliar-la amb una taula de canvis. J. FORT, E. SERNA, S. SOLER, *Catàleg dels protocols del districte de Figueres*, I, Barcelona, Fundació Noguera, 2001, p. 56-57. El 2 de maig de 2013 el document estava exclòs de consulta per deteriorament del paper.

i viles marítimes imprescindibles en el transport de mercaderies per a ser venudes a les botigues figuerenques.

De tendències en l'especialització sí que se n'aprecien: la botiga, l'adoberia, però també, i de manera molt especial, presència de persones no qualificades, imprescindibles en el tragí o la cura del bestiar, al costat de mestres de cases (d'origen francès) que tenen cura del creixement urbà, encara que no s'aprecien, com apunta García Espuche, massa establiments emfitèutics en els talls que hem efectuat en els arxius notariais. Però, probablement, i això s'haurà d'estudiar amb més detall, és l'augment del consum de les unitats familiars, urbanes i rurals empordaneses, el que denotaria clarament ser un signe de «revolució industriosa». Si les botigues augmenten a Figueres i els compradors són, majoritàriament empordanesos, el drenatge de capitals del camp a la vila és una realitat. Si això és així, l'augment del poder de compra dels sectors rurals explicaria el creixement de la vila de Figueres.

¿Tenim ja establert entre 1553-1652 allò que serà més endavant la característica definitiva de Figueres: una vila, ciutat, que, a través del mercat, irradia la seva influència i atracció cap a l'Empordà rural? Disposem de massa poques dades per poder afirmar-ho amb rotunditat. Ens cal molta més recerca, de la societat figuerenca i de la societat empordanesa, ara per ara és una hipòtesi de treball. Fonamentada, però hipòtesi.

